

Řecká a makedonská etnická skupina v Česku: lingvistické aspekty jejich vzniku a vývoje*

The Greek and Macedonian Ethnic Groups in Czechia: Linguistic Aspects of Their Origin and History

(see English summary at the end of the article)

Marián Sloboda

(marian.sloboda@seznam.cz)

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Při sčítání obyvatelstva v roce 2001 se k řecké národnosti přihlásilo 3 219 obyvatel ČR (*Definitivní*, 2002, tab. 2). Údaje o Makedoncích nebyly publikovány zřejmě z důvodu jejich velmi malého počtu. V letech 1948–50 však imigrovalo z Řecka do Československa přes 12 tisíc osob, z nichž většinu tvořili Řekové a Makedonci.

Imigrace byla způsobena občanskou válkou v Řecku v letech 1946–49. Horská území severního Řecka tehdy kontrolovala politická levice pod vedením Komunistické strany Řecka (KKE), a to prostřednictvím tzv. Prozatímní demokratické vlády Řecka (PDKE) a Demokratické armády Řecka (DSE). Protivníkem levice byla pravicová monarchistická vláda, podporovaná Velkou Británií a později i Spojenými státy. Vojenské oddíly DSE byly početně i technicky slabší než pravidelná řecká armáda, a byly jí proto postupně zatlačovány do hor v severozápadním Řecku. Hlad, strach a stálé nebezpečí smrti, které sužovaly civilní, ale často vojensky angažované obyvatelstvo postižených oblastí, byly příčinou rozhodnutí vystěhovat děti za hranice Řecka. Evakuaci dětí zorganizovala PDKE poté, co vlády tzv. lidově demokratických republik a Sovětského svazu projevíly ochotu postarat se o ně. Evakuace však nebyla vždy organizovaná, ale někde proběhla i spontánně a živelně (Ristović, 1998, s. 44nn.). Uskutečnila se i za cenu roztržení rodin (pokud už dítě neztratilo rodiče ve válce). Zvláště ve slovanských vesnicích v západní řecké Makedonii vydávali rodiče své děti z vlastní vůle, v ostatních oblastech byli i přesvědčováni a některé děti byly možná odvedeny i proti vůli svých rodičů.

Evakuace dětí z oblastí kontrolovaných PDKE probíhala v letech 1948–49 a týkala se asi 24 tisíc dětí (resp. 28 tisíc podle jiných zdrojů). Šlo zároveň o první vlnu emigrace, která byla vlastně emigrací dětí. Vládami lidově demokratických států tak byly děti jednak zachráněny, jednak zajištěny pro politický režim (Hradečný, 2000, s. 35), což mělo své důsledky v kontextu tehdy probíhající studené války. Děti z Řecka se staly nástrojem propagandy jak PDKE, tak aténské vlády a byly zataženy do politicko-ideologických bojů mezi Východem a Západem (srov. zvl. Ristović, 1998).

Druhou vlnu emigrace představovali většinou dospělí muži a ženy. Zčásti to byli partyzáni DSE, která byla poražena v pohoří Ghrammos (u albánsko-řeckých hranic) v srpnu 1949 a její poslední jednotky staženy z Řecka v říjnu téhož roku. Další část emigrantů tvořili přívrženci PDKE, rodinní příslušníci členů DSE a zajatí vojáci řecké královské armády. Mezi dospělými emigranty však mnoho evakuovaných dětí své rodiče, kteří zahynuli v bojích, už nenašlo.

Celkově odešlo z Řecka do států východního bloku víc než 80 tisíc osob. Do Československa jich přišlo přes 12 tisíc v letech 1948–50, v dalších letech počet imigrantů měnily tyto události: mezistátní transporty v rámci programu slučování rozdělených rodin (odešlo cca 1 300 a přišlo 1 000 osob), částečná repatriace do Řecka v roce 1954 (747 osob),

příchod (cca 800) řeckých emigrantů z Maďarska v krizovém roce 1956 a reemigrace slovanských Makedonců do jugoslávské NR Makedonie od počátku 60. let do roku 1971. Mezi imigranty měly vysoký podíl děti, a tak se poté, co dospěly a založily rodiny, počet imigrantů a jejich potomků zvýšil a pohyboval se asi v rozmezí 13–15 tisíc osob.

1. Etnicko-jazykové složení emigrace

Severní Řecko je tradičně etnicky velmi heterogenní, proto odtud do Československa imigrovalo několik etnických a jazykových skupin. Někteří imigranti však byli etnicky indiferentní (srov. Lozoviuk, 1997).

(1) Řekové. Patřili buď k autochtonnímu obyvatelstvu severního Řecka (Jižního Ipiru, Egejské Makedonie, Thessalie a Západní Thrákie), nebo k přistěhovalcům. Allochtonní obyvatelstvo se do Řecka přistěhovalo pod vlivem nepříznivých sociálních a životních podmínek z oblasti Východní Thrákie a okolí Istanbulu (Konstantinopolité), severního a jihovýchodního Černomoří, tj. z jihovýchodní Ukrajiny, Kavkazu, Karsu a okolí, východní Anatólie (Pontiové a Kavkazové) a dalších částí Turecka (Karamanliové a jiní maloasijské Řekové). Masová imigrace, která výrazně změnila tvář severního Řecka ve prospěch řeckého živlu, proběhla po porážce Řecka v řecko-turecké válce (1922) a na základě dohody v Lausanne (1923), podle níž došlo k výměně obyvatelstva mezi nepřátelými státy.

Řekové, kteří emigrovali ze severního Řecka do Československa, byli mluvčími řečtiny. Mluvili některým ze severořeckých, popř. maloasijských dialektů, anebo pontským nářečím, kterým mluví Pontiové a které je členům ostatních skupin téměř nesrozumitelné. Řekové, kteří pocházeli z jazyčně heterogenních rodin či obcí, byli bilingvní. Pokud pocházeli z oblastí osídlené slovanskými mluvčími (severozápadní Egejská Makedonie), znali kromě svého řeckého nářečí i některou místní slovanskou varietu. Pokud žili v kontaktu s Arvanity a Albánci (v severozápadní Egejské Makedonii a v Jižním Ipiru), znali i některou varietu arvanitštiny, resp. albánštiny. Někteří původem maloasijské Řekové mluvili turecky (tzv. Karamanliové/Turkofoni). Malá část Řeků měla jako první jazyk makedonštinu (tzv. Slavofoni).

(2) Makedonci.¹ Druhou nejpočetnější etnickou skupinou mezi emigranty byli slovanští Makedonci. Kolik jich přesně přišlo do Československa, není známo a jednotliví autoři se v údajích rozcházejí. Tvořili přibližně jednu třetinu imigrantů (Hradečný, 2000, s. 44; Robovski, 1988, s. 20). Pocházeli zejména z řeckých okresů Florina (Lerin), Kastoria (Kostur) a Edessa (Voden). V době odchodu z Řecka mluvili jedním z dialektů jihovýchodomakedonské nářeční skupiny a jedním ze severořeckých dialektů podle místa původu. Nebyli však bilingvní všichni – v severním Řecku se nacházely i jazykově homogenní a kvůli terénu izolované slovanské vesnice, jejichž obyvatelé řecky neuměli anebo uměli jen velmi špatně. Ne všichni mluvčí makedonštiny byli Makedonci, někteří se považovali za Řeky, někteří za Bulhary. V době emigrace se makedonská etnická identita, jak ji známe dnes, teprve formovala.²

(3) Albánci a Arvanité. Mezi imigranty v Československu bylo i několik řeckých Albánců (Heroldová, 1986: 135; Otčenášek, 1998, s. 149). Mezi řecké Albánce se řadí (1) řečtí muslimští Albánci a (2) křesťanští Arvanité, kteří se kromě severozápadořecké podskupiny Arvanitů sami za Albánce nepovažují. Do Československa přijeli zřejmě jen Arvanité, ale není to jisté. Obě skupiny řeckých Albánců mluví odlišnými varietami albánštiny a většina z nich i řecky.

(4) Aromuni (řecky *Vlaši*, víceméně pejorativně i *Kucovlaši*). Aromunští imigranti z Řecka se usídlili zvl. ve Dvoře Králové nad Labem. V 50. letech jich v Československu bylo

zřejmě jen několik málo desítek (Otčenášek, 1998, s. 149). Jsou bilingvní – mluví aromunsky a vlastní varietou řečtiny.

(5) **Turci.** Ne všichni se na základě lausannské smlouvy přestěhovali do Turecka, a i když se v občanské válce zpravidla neangažovali na žádné straně, válečné události do Československa zanesly minimálně dvě tři turecké rodiny (A. Botu, osobní sdělení).

(6) **Sefardští Židé.** Z Řecka do Československa imigrovalo (a v Česku žije dodnes) i několik sefardských Židů. Ti byli v Řecku do okupace německou armádou velmi početnou skupinou, zvl. v Soluni. V době emigrace mluvili řecky a většina z nich i románským jazykem ladino (judezmo).

Z uvedených etnických skupin si dodnes zachovali svůj jazyk a kulturu zřejmě pouze Řekové a částečně Makedonci. Jejich nynější malé počty jsou z větší části způsobeny reemigrací do Řecka, NR Makedonie, Austrálie, USA aj.

2. Sociální aspekty života imigrantů: od izolace k integraci

V první, dětské vlně imigrace přijely do Československa téměř 4 tisíce dětí bez rodičů a jen s nepočetným doprovodem dospělých. Poválečné Československo nebylo v dobré hospodářské situaci, a proto v prvních měsících nebyla „řecká akce“ efektivně organizovaná a narážela na problémy všeho druhu od hygienických po ekonomické. Na řízení a provádění akce se nejdříve podílelo několik organizací, zvl. Československý červený kříž, ÚV KSČ, Ministerstvo práce a sociální péče ad. Do organizace akce významně zasahovaly i řecké exilové orgány včetně KKE.

Po prvním ošetření byly děti umisťovány do dětských domovů (srov. Papadopulos, 1998), které se po celém Československu nouzově zřizovaly z rekreačních objektů, zámečků apod. Děti byly nejdříve rozmisťovány podle příbuzenství (pokud se ovšem sourozenci ještě v průběhu transportu neoddělili), ale později si jejich výchova vyžádala rozdělení podle věkových skupin. Děti zůstávaly v domovech maximálně do 15 let, pak se přidávaly k některé řecké komunitě.

V roce 1949, kdy dorazila druhá vlna emigrantů, došlo k přesnějšímu vymezení kompetencí jednotlivých organizací podílejících se na akci a následně i k reorganizaci dětských domovů (srov. Konečný, 1997; Hradečný, 2000, dok. 23). Poslední dětský domov byl zrušen v roce 1962.

Jak PDKE, tak čsl. státní orgány a KSČ se snažily koncentrovat a izolovat co největší počet imigrantů (Hradečný, 2000, s. 45nn.), protože pobyt řeckých emigrantů v exilu byl všeobecně považován za dočasný. Byli proto usídlováni do odlehlých a po sudetských Němcích vyprázdněných vesnic Krnovska, Jesenicka a Žamberska a měli zakázáno stěhovat se. Politika koncentrace se však brzy ukázala jako neudržitelná, protože velký počet imigrantů nestačila uživit práce v zemědělství. Bylo je tedy nutno svázat do průmyslových měst, kde se pak často usazovali. Ještě v roce 1991, kdy v ČR bylo 3 379 Řeků (v SR jen 65, *Národnostní*, 1993, tab. 2), bylo 42 % ekonomicky aktivních Řeků zaměstnáno v průmyslu (celostátní průměr byl 37 %) a až 53 % v dělnických profesích (celostátní průměr 43 %; srov. *Národnostní*, 1994, tab. C. 157/2).

Od podzimu 1950 exilové a státní orgány přestaly praktikovat politiku izolace. Ukázalo se totiž, že emigranti budou muset z mezinárodně politických důvodů zůstat v exilu. Péči o emigranty a kontrolu nad nimi převzaly od řeckých orgánů státní orgány a začala integrace imigrantů do většinové společnosti.

Řekové jsou v současnosti rozptýleni po celém území Česka, ve větších koncentracích se nacházejí v oblastech původního usídlení a v Praze a Brně. Přes disperzní osídlení se organizují, setkávají se na společných, zvl. folklórních a zábavních akcích a vytvářejí po

celou dobu pobytu v Česku dosti hustou sociální sítí. Dnes působí 12 „řeckých obcí“,³ které se sdružují v Asociaci řeckých obcí (AŘO). AŘO je zapojena do mezinárodní sítě řeckých krajských organizací, působí celostátně, má 697 členů (srov. Liolios, 2002).

Narozdíl od Makedonců, Řekové si uchovali vysoké etnické vědomí a silný vztah k Řecku, ačkoli ono je zbavilo občanství⁴ a dlouho jim z politicko-ideologických důvodů nedovolovalo vstup na své území. Plného práva na návrat se emigrantům (ovšem jen těm s řeckou národností) dostalo až v roce 1982. Silný vztah k Řecku, který mezi sebou Řekové tradovali z generace na generaci, byl příčinou reemigrace několika tisíc z nich, včetně těch, kteří se narodili až v exilu. První repatriace a reemigrace začaly probíhat už od roku 1975. Odešly převážně mladší homogenní řecko-řecké rodiny a po převodu důchodů do Řecka ve druhé polovině 80. let i starší emigranti. Přestože mezitím prošla jejich kulturní a jazyková kompetence změnami, a v Řecku byli a jsou proto vnímáni jako cizinci (podle Botu, 1982, s. 49, vytvářeli dokonce uzavřenou skupinu), mnoho se jich dokázalo přizpůsobit novým podmínkám. Někteří však reemigrovali zpátky do Československa, nebo našli domov v jiných zemích.

Makedonci nebyli v Řecku vítáni, zato jich mnoho využilo výhodných nabídek jugoslávské vlády po normalizaci vztahů s Jugoslávií (po roce 1956) a odcestovalo do NR Makedonie, popř. reemigrovalo do jiných zemí. Zbytek skupiny většinou asimiloval k majoritě (srov. Dorovský, 1998, s. 253nn., 273).

Počet českých Řeků poklesl v období 1991–2001 jen o 4,7 %. Pokles zmírňují i ti řečtí podnikatelé a studenti⁵, kteří do Česka přijíždějí od 90. let a usazují se tu.

Etnická identita českých Řeků je poměrně silná, přestože se nezakládá na tak efektivním diferencujícím faktoru, jako je náboženství.⁶ Základní komponenty etnicity českých Řeků tvoří vědomí společného původu a emigrantského osudu, řecký tanec, strava a jazyk (Liolios, 2002; Otčenášek, 1998, s. 155). Řečtina v roli významného konstituenta etnicity funguje u českých Řeků zřejmě bez ohledu na stav jejich jazykové kompetence v tomto jazyku.

3. Jazyková situace řecké a makedonské skupiny v Česku

Podle jazykové kompetence a s přihlédnutím k demografickým ukazatelům (*Národnostní*, 1994, tab. C. 155/4) je možno současnou řeckou komunitu v Česku rozdělit do čtyř skupin:⁷

(S1) Řekové, kteří se přistěhovali do Česka v 90. letech, a nejstarší pováleční imigranti, kteří se narodili v Řecku a prožili tam své rané dětství. Početně jsou mezi Řeky asi druhou nejsilnější skupinou. Řecky mluví velmi dobře, naopak někteří z nich mají problémy s komunikací v češtině (srov. Liolios, 2002).

(S2) Imigranti a jejich potomci, kteří se narodili přibližně v době imigrace a do počátku 60. let a kteří vyrostli v dětských domovech nebo řeckých komunitách v 50. a 60. letech. Početně jsou nejsilnější skupinou a tvoří jádro řecké komunity. Řecky i česky mluví velmi dobře, chodili do českých škol.

(S3) Potomci imigrantů, kteří se narodili ve druhé polovině 60. let a v 70. letech. Početně jsou druhou nejsilnější skupinou. Česky mluví velmi dobře, chodili do českých škol. Kompetence v řečtině varuje v závislosti na tom, pocházejí-li z homogenní, nebo heterogenní rodiny, popř. na individuální životní historii.

(S4) Nejmladší potomci imigrantů, kteří se narodili v 80. letech a později. Početně jsou asi nejsilnější skupinou.⁸ Česky mluví velmi dobře, chodili nebo chodí do českých škol, kompetence v řečtině individuálně varuje podle typu rodiny a podle toho, tráví-li čas u příbuzných v Řecku.

3.1. Jazykové vzdělávání

Převážná část emigrantů byla agrárním obyvatelstvem horských oblastí severního Řecka, a proto byla vzdělanost a gramotnost, a tedy i znalost spisovné řečtiny všeobecně velmi nízká.⁹ Spisovnou makedonštinu se mnozí Makedonci mohli učit až v Československu, někteří v NR Makedonii, popř. jako předmět ještě v části Řecka pod kontrolou PDKE. V období izolace, kdy se počítalo s návratem, imigranti většinou výuku češtiny neměli. Ve školním roce 1951/1952, poté, co zodpovědnost za vzdělávání dětí přešla z řeckých organizací (EVOP) na Ministerstvo školství, věd a umění ČSR, řecké a makedonské děti přestoupily z řeckých a makedonských škol při domovech do českých škol, kde podle poměrného klíče tvořily s českými dětmi smíšené třídy (což bylo pedagogicky efektivnější). Bylo zjištěno, že je třeba je na tuto změnu jazykově připravit. Dětem z dětských domovů se dostalo intenzivní výuky češtiny, a to i přes letní prázdniny. Výuka v prvním ročníku národní školy probíhala v řečtině, resp. makedonštině, češtinu měly děti 4 hodiny týdně. V dalších ročnících už bylo 4–5 hodin řeckého a makedonského jazyka a reálií přidáno k mírně redukovanému učebnímu plánu českých škol (Papadopulos, 1998, s. 94n.). Výukový systém se ale časem proměňoval a závisel i na personálních zdrojích a počtech dětí. Výuka řečtiny a makedonštiny byla omezena na tzv. národní a střední (tj. základní) školy, dál už nepokračovala. V prvních letech exilu byla povinná, od roku 1956 fakultativní, přesto většina dětí do „řeckých škol“ (na výuku řeckého jazyka a reálií) nadále docházela, motivace k učení však byla oslabena. Téměř 1 200 dětí, které žily s rodiči, nebyly ze začátku vzdělávány a do (českých) škol začaly docházet až v roce 1951/1952. Vedle výuky jazyka pro děti organizovaly se i jazykové kurzy pro dospělé.

Vyučoval se spisovný jazyk. U Řeků to byla *dhimotiki* (srov. Dostálová, 1981), protože řečtí imigranti byli levicového smýšlení. Makedonci byli vyučováni jednak řečtině, jednak makedonštině kodifikované v NR Makedonii. Jen v období jugoslávsko-sovětské roztržky (1948–56) byla tato varieta zakázána a měla se používat tzv. egejská makedonština (srov. Dorovský, 1998, s. 229nn.; Robovski, 1988, s. 37). Imigranti se vedle češtiny, řečtiny, popř. i makedonštiny učili ještě rusky. Někteří imigranti, kteří dočasně pobývali v jiných lidově demokratických státech, byli vzděláváni i v jazyku té země. Respondenti I. Dorovského (1998, s. 269) a J. Otčenáška (1997, s. 65n.) uvádějí rumunštinu a polštinu.

Po reemigraci velkého počtu Makedonců brzo (do konce 60. let, srov. Robovski, 1988, s. 7) zanikla výuka makedonštiny. Situace řeckých škol se zkomplikovala po rozsídlení imigrantů po území Česka a v důsledku masových reemigrací do Řecka, při nichž odešlo i mnoho učitelů. Na začátku 90. let však jazykové vzdělávání Řeků zkonsolidoval Spolek řeckých obcí a dodnes ho provádí AŘO, při které existuje Komise pro vzdělávání. V 90. letech počet žáků řeckých škol dosáhl maxima ve školním roce 1993/1994 (198 dětí), v dalších letech klesal k hranici 100. V roce 2000/2001 se však zvýšil na cca 120 dětí, které docházely do řeckých škol při devíti ŘO, a to ŘO Bohumín, Brno, Jeseník, Karviná, Krnov, Praha, Šumperk, Třinec a Vrbno pod Pradědem. V roce 2001/2002 počet žáků vzrostl až na cca 190 dětí, přičemž se oproti předcházejícímu roku výuka nekonala v ŘO Šumperk, ale začala v ŘO Ostrava (zdroj: materiály AŘO).

Poptávka po řeckých a makedonských učebnicích byla v období po emigraci vcelku úspěšně uspokojována na mezistátní úrovni vydavatelstvím Nové Řecko (Νέα Ελλάδα), které sídlilo v Bukurešti. Vydavatelství bylo v roce 1956 přejmenováno na Politické a literární vydavatelství (Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις). Vedle této instituce vydávaly od roku 1957 učebnice pro děti z Řecka i polské Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych se sídlem ve Varšavě. V 90. letech řecká komunita dostala učebnice řečtiny prostřednictvím řeckého a kyperského velvyslanectví, avšak tyto učebnice předpokládaly u dětí takovou kompetenci v řečtině, kterou řecké děti v Česku nemají (Dhiikitiko Symvulio, 1997). Dočasně se tedy využívala učebnice řečtiny pro jinojazyčné děti (viz Chadzipanaghiotidhi, 1992)

(Zerva, 1999) a v současnosti se používají učebnice z programu Krétské univerzity „Vzdělávání krajanů“ (srov. www.uoc.gr/diaspora/index.html; G. Zerva, osobní sdělení).

Na zlepšování jazykové kompetence v rodném jazyku měly kromě škol podíl i různé kulturní akce (např. makedonské literární kroužky), rozhlasové vysílání a periodika: např. v letech 1950–75 vydávala KKE čtyřstránkový týdeník *Aghonistis* (*Αγωνιστής*), do roku 1969 i s makedonskou stránkou *Borec*, a to v nákladu 3 tisíce výtisků (Hradečný, 2000, s. 53n.; Botu, 1982, s. 47). V posledních letech řecká menšina vydávala několik časopisů, dodnes např. státem dotovaný časopis *Kalimera* (*Καλημέρα*) s nákladem 2 tisíce výtisků. Menšina má internetovou prezentaci (www.dialogos-kpr.cz aj.). Nemá však rozhlasové ani televizní vysílání.

3.2. Jazyková komunikace

Na podobu jazykové komunikace je možné usuzovat jen na základě reflexí respondentů a zmínek v literatuře (zvl. Čermáková, 1999; Dorovský, 1998; Otčenášek, 1997, 1998; Papadopulos, 1999) – nejsou zatím k dispozici výsledky žádného lingvistického výzkumu.

Řekové S1 a S2 (viz výše) mezi sebou komunikovali řecky, jejich makedonští vrstevníci makedonsky. V dětských domovech, kde žily řecké a makedonské děti spolu, se řecké děti staly recepčně bilingvními. Jazykem interetnické komunikace imigrantů však byla řečtina. Dnes spolu Řekové S2 komunikují i česky.

V homogenních rodinách se komunikovalo řecky, resp. makedonsky. Dnes se v nečetných homogenních rodinách mluví i česky, zvl. mladší generace se staršími členy rodiny. V heterogenních řeckých rodinách se mluví česky, avšak komunikace rodiče S1 a S2 s dětmi probíhá v některých rodinách v řečtině, zvl. v raném věku dětí. Češtinu jako mateřský jazyk mívají častěji mladší generace Makedonců než Řeků. V některých řeckých rodinách se řecky mluví více od 90. let při návštěvách příbuzných v Řecku. Malé děti si pak řečtinu rychle osvojují a některé starší děti jsou motivovány se ji naučit, aby mohly komunikovat se svými příbuznými (Čermáková, 1999, s. 56). Přestože za tři generace života bez kontaktu s řeckým prostředím došlo k atrici („zapomenutí“) a často až k výměně jazyka, zdá se, že v řecké komunitě probíhá jazyková revitalizace.

4. Závěr

Řeční imigranti se zpočátku sice ztěžka, ale nakonec plně a úspěšně zapojovali do společenského života. Jejich přínosem je zprostředkování novořecké kultury české společnosti, zvl. překladatelskou činností, uměleckými a společenskými akcemi, výukou novořečtiny, slovníky aj. jazykovými příručkami. Současně si zachovávali a posilovali své etnické vědomí a soudržnost. Charakteristické pro převážnou většinu členů řecké etnické skupiny v Česku je silná vazba na zemi původu, což vyvolalo dobrovolnou masovou reemigraci do Řecka i po mnoha letech exilu. Příčinou reemigrace nebyly životní podmínky imigrantů. Navrátilci vzpomínají na Československo v dobrém jako na svou druhou vlast a rádi se do Česka krátkodobě vracejí. Myšlenka na reemigraci byla tradována a jejímu udržení napomohl kromě počátečních protiintegračních zásahů čsl. státních a řeckých exilových orgánů i konzervativní postoj starší generace Řeků a preference endogamních sňatků (srov. Čermáková, 1999, s. 41, 60; Danielidu a Mañas, 1986, s. 157n.; Dorovský, 1998, s. 256n.; Otčenášek, 1997). V mnohém se rodiny imigrantů akulturovaly a některé i asimilovaly, zvl. Makedonci, ale narozdíl od nich etnická identita víc než 3 tisíc Řeků zůstává zatím víceméně stabilní. Zakládá se na vědomí společného původu a emigrantského osudu, na řeckém tanci, stravování a jazyku. Přestože členové řecké národnostní skupiny připisují svému jazyku velký

význam a přestože stát i veřejnost v posledních letech věnují nemálo pozornosti problematice etnojazykových menšin, žádné výzkumy jazyka a jazykového chování českých Řeků a jazykového plánování této skupiny a pro tuto skupinu nebyly zřejmě dosud provedeny.

Poznámky

* Tento příspěvek je otištěn ve sborníku *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí* (Sloboda, 2002). Prosím reprodukovat jen se souhlasem vydavatele nebo autora (na adrese: marian.sloboda@seznam.cz). Příspěvek je výrazně revidovanou a přepracovanou verzí už dříve publikovaného recenzního článku (Sloboda, 2000/2001). Při přípravě obou textů mi poskytli podporu či pomoc Georgia Zerva, Anthula Botu, Georgi Taševský, Jiří Nekvapil, Jaroslav Otčenášek, Jim Hlavač, Dalibor Sokolović a respondenti; jim všem proto patří můj dík.

1. Pojmenování *Makedonci* a *Makedonie* pro jisté slovanské etnikum a stát je v Řecku velmi ožehavé téma. *Makedonec* je pro Řeky obyvatel historického území, které je v současnosti rozděleno mezi čtyři státy (Řecko, Makedonii, Bulharsko a Albánii), a může to být i Řek. Slovo *Makedonie* však pro Řeky není pouhým pojmenováním teritoria. Spojují ho s před slovanskou tradicí Makedonie králů Filipa Makedonského a Alexandra Velikého, přičemž je tato tradice považována za slavnou součást historie Řecka. Řekové proto nepřipouštějí, aby pro ně takto symbolicky zatížené pojmenování bylo používáno pro neřecké etnikum a stát. Užívají tedy dřívější termíny *Slavomakedonec* (*Σλαβομακεδόνας*) a *slavofon* (*σλαβόφωνος*). Stát nazývají *Slavomakedonie* (*Σλαβομακεδονία*), ale nejčastěji podle hlavního města státu – *Skopje* (*Σκόπια*).

2. Řecký stát dodnes neuznává makedonskou skupinu jako menšinu a makedonštinu jako jazyk. Provádí asimilační politiku, dochází k diskriminaci makedonských mluvčích, např. ve školách (srov. materiály Greek Helsinki Monitoru, www.greekhelsinki.gr). Současný počet Makedonců v Řecku se odhaduje na několik desítek tisíc. V roce 1995 si založili vlastní politickou stranu Duha (*Βινοζιτο/Ουράνιο Τόξο*; www.florina.org) se sídlem ve Florině.

3. Jde o ŘO Bohumín, Brno, Havířov, Jeseník, Karviná, Krnov, Krnov-město, Ostrava, Praha, Šumperk, Třinec a Vrbno pod Pradědem.

4. V roce 1991 mělo podle cenzu jen 30,9 % českých Řeků občanství ČR, 0,3 % (tj. 10 osob) občanství SR a 68,8 % bylo uvedeno v kolonce „cizí státní příslušnost a bez státní příslušnosti“ (*Národnostní*, 1994, tab. C. 155/4), z nichž mnozí mají jen povolení k pobytu.

5. V akademickém roce 2000/2001 jich na českých vysokých školách studovalo 426 (*Statistická*, 2001, tab. F 2.3), v dřívějších letech byl však jejich počet ještě vyšší.

6. V roce 1991 bylo v ČR téměř 50 % Řeků bez vyznání, 17,6 % bylo členy pravoslavné, 5,7 % římskokatolické a 2,6 % řeckokatolické církve, náboženské vyznání 21,7 % Řeků nebylo zjištěno (*Národnostní*, 1994, tab. C. 604/2).

7. Tvrzení o jazykové kompetenci českých Řeků nejsou podložena adekvátním sociolingvistickým výzkumem. Následující roztřídění vychází z klasifikace J. Otčenáška (1998, s. 153n.), S. Danielidu a J. Maňase (1986, s. 155n.), z výpovědí respondentů a vlastního, ale jinak zaměřeného kvalitativního výzkumu. O nepočetné makedonské skupině nejsou k dispozici dostatečné údaje (podle osobního sdělení G. Taševského makedonsky mluví jen lidé, kteří se narodili ještě v Řecku, srov. Dorovský, 1998, s. 267nn.).

8. V roce 1991 se děti do 15 let podíleli na počtu českých Řeků jen 10ti %, zatímco stejná věková skupina měla v celkovém počtu obyvatel ČR podíl 21 % (srov. *Národnostní*, 1994, tab. C. 157/2).

9. Děti byly až z 60 % zcela negramotné, ostatní částečně (Papadopulos, 1998, s. 92).

Literatura

- BOTU, Anthula, 1982. Řecká etnická skupina v Československu. *Český lid*, 69, s. 47–49.
- ČERMÁKOVÁ, Klára, 1999. *Kulturní adaptace a identita řecké skupiny v Praze*. Diplomová práce. Praha: IZV (nyní FHS) UK.
- DANIELIDU, Sofia a MAŇAS, Jiří, 1986. Řecká rodina v českém prostředí. In *Zpravodaj KSVI*, příl. 3 (*Etnické procesy v novoosídleneckém pohraničí. Dělnictvo v etnických procesech*, sv. 2.), s. 151–161.
- Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Praha: Český statistický úřad. URL: <http://www.czso.cz/cz/slodb/index.htm>, 2002.
- DHIIKITIKO SYMVULIO O.E.K.T.Dh., 1997. *Ελληνισμός στην Τσεχία*. Text Správní rady AŘO ČR ze dne 24. května 1997.
- DOROVSKÝ, Ivan, 1998. Makedonci v Československu (České republice). In Dorovský, Ivan, 1998. *Makedonci žijí mezi námi*. Brno: Masarykova univerzita/Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, s. 201–319.
- DOSTÁLOVÁ, Růžena, 1981. K současným problémům spisovné novořečtiny. *Zprávy Jednoty klasických filologů při ČSAV*, 23, s. 37–51.
- HEROLDOVÁ, Iva, 1986. Imigranti z Řecka v českém pohraničí. In *Zpravodaj KSVI*, příl. 3 (*Etnické procesy v novoosídleneckém pohraničí. Dělnictvo v etnických procesech*, sv. 2.), s. 133–150.
- HRADEČNÝ, Pavel, 2000. *Řecká komunita v Československu, její vznik a počáteční vývoj (1948–1954)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- CHADZIPANAGHIOTIDHI, Anna, 1992. *Τα ελληνικά για ξενόγλωσσα παιδιά 8–12 χρονών*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- KONEČNÝ, Karel, 1997. Řecké a makedonské děti v Sobotíně. *Severní Morava*, 74, s. 45–57.
- LIOLIOS, Vangelis, 2002. Podkladové materiály pro Radu vlády pro národnostní menšiny o situaci řecké menšiny v České republice. In *Dialogos*. URL: <http://www.dialogos-kpr.cz>.
- LOZOVIUK, Petr, 1997. K problematice „etnické indiference“ (Příklady z českého jazykového prostředí). *Český lid*, 84, s. 201–212.
- Národnostní složení obyvatelstva České republiky (výsledky sčítání lidu, domů a bytů 1991)*. Praha: Český statistický úřad, 1993.
- Národnostní složení obyvatelstva České republiky*. Praha: Český statistický úřad, 1994.
- OTČENÁŠEK, Jaroslav, 1997. *Řecká a makedonská národnostní menšina u nás*. Diplomová práce. Praha: ÚETN FF UK.
- OTČENÁŠEK, Jaroslav, 1998. Řecká národnostní menšina v České republice dnes. *Český lid*, 85, s. 147–159.
- PAPADOPULOS, Lysimachos Ch., 1998. *Παιδιά της Θύελλας. Děti bouře*. Praha: Nemesis.
- PAPADOPULOS, Lysimachos Ch., 1999. *Νόστιμον Ημωρ (Ημέρα Επιστροφής). Nostimon hémar (Den návratu)*. Praha: Nemesis.
- RISTOVIĆ, Milan, 1998. *Dug povratak kući. Deca izbeglice iz Grčke u Jugoslaviji 1948–1960*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju, Čigoja štampa.
- ROBOVSKI, Nikifor, 1988. *Μακεδονците од Егејскиот дел на Македонија во Чехословачка*. Скопје: Наша книга.
- SLOBODA, Marián, 2000/2001. „Až bude v Řecku mír, vrátíme se domů“: O vzniku a vývoji řecké menšiny u nás – lingvistické i nelingvistické aspekty. *Češtinář*, XI, s. 112–119, 148–159.

- SLOBODA, Marián, 2002. Řecká a makedonská etnická skupina v Česku: lingvistické aspekty jejich vzniku a vývoje. In *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Ed. Olga Šrajerová. Opava: Slezský ústav SZM / Praha: DISRE, s. 234–242.
- Statistická ročenka školství 2000/2001. Výkonové ukazatele*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001.
- ZERVA, Gheorghia, 1999. *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην Τσεχική Δημοκρατία*. Dopis členky Komise pro vzdělávání při AŘO adresovaný prof. S. Efstathiadhisovi, Centrum řeckého jazyka (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας) v Soluni, ze dne 10. května 1999.

The Greek and Macedonian Ethnic Groups in Czechia: Linguistic Aspects of Their Origin and History (Summary)

On the territory of present-day Czechia (Czech Republic), the Greek and Macedonian ethnic groups were formed in the late 1940s. They consisted of one eighth of more than 80,000 Greek Civil War refugees who were political pro-communist emigrants, but also 24,000 innocent children.

The immigrants to Czechoslovakia were linguistically heterogeneous – more than 8,000 Greek speakers and 4,000 Slavic Macedonian speakers were the largest groups; the rest was composed of mostly bilingual Arvanitika, Turkish and Aromunian speakers, and Sephardic Jews speaking Ladino (and Greek).

The immigrants were provided asylum in the isolated villages of Northern Moravia and Silesia (the north-eastern part of the Czech Lands). Children who had lost their parents in the war or whose parents were not able to rear them were put to asylums for children. The initial policy of the Czechoslovak authorities and the communist parties of Greece and of Czechoslovakia was to isolate the immigrants, because their stay was expected to be only temporary. However, the international political situation turned it to a permanent one, the immigrants have, therefore, started to integrate into the Czechoslovak society and dispersed all over the Czech part of the country.

The integration process has been successful, and at the same time, Greeks have managed to preserve their ethnicity and language. Many Macedonians re-emigrated to the Yugoslav Republic of Macedonia in the 1960s, the rest has probably assimilated as were the other immigrant linguistic communities except for Greeks. The ethnic identity of the "Czech Greeks" is relatively stable (there was only 5% decrease in the number of Greeks in the period from 1991 to 2001). It is based on the knowledge of the emigrant history and Greek origin, the Greek dance, cuisine and language. According to the 2001 Census, there were 3,219 ethnic Greeks in the population of Czechia.

In the beginning of the 1990s, the fall of the communist regime caused extensive social change in Czechia. The Czech Greeks have restructured their organizations and have become one of the *de iure* ethnic minorities of Czechia. Nowadays, it is the Association of Greek Communities that represents the minority and organizes its numerous activities, including non-compulsory Greek lessons for about 120, then 190, children (in 2000/2001 and 2001/2002 respectively) in 9 cities and towns of Czechia.

Though there has not been done any large-scale, representative sociolinguistic research yet, it is suggested that the Czech Greeks be divided into four groups according to their linguistic competence and demographic characteristics:

The first group (G1) is the Greeks who have immigrated to Czechia esp. after 1990 and the oldest generation of Greek political immigrants who were born before the emigration. Their competence in Greek is native; some of them (recent immigrants and those who have lived in

homogeneous Greek villages in the north-eastern part of Czechia) experience communication problems in Czech.

Greek immigrants and their children who were brought up in the asylums and Greek communities in the 1950s and 1960s belong to the second group (G2). G2 is the biggest in number and forms the "heart" of the Greek minority. Their linguistic competence both in Greek and Czech is native or native-like.

The third-group Greeks (G3) are those who were born in the second half of the 1960s and in the 1970s. They are low in number. Their competence in Czech is native; the competence in Greek varies according to the type of family they have been brought up in (linguistically homogeneous, or heterogeneous).

G4 are the children or grandchildren of the Greek immigrants. They were born in the 1980s and after, and they are probably the smallest group. Their competence in Czech is native and competence in Greek varies according to the type of family and depends on interaction with the natural Greek setting, which has been enabled in full only after the Revolution in 1989.

Concerning the intragroup communication, members of G1 communicate in Greek, G2 predominantly in Greek, but also in Czech even if there are no Czech participants in the interaction. G3 and G4 communicate in Czech. As for the intergroup communication, G1 and G2 employ Greek in interaction with each other. G2 and G3 speak both Greek and Czech with each other. G4 speak Czech more often than G1 and G2 in mutual conversation, but become more proficient in Greek than G3, if they visit their relatives in Greece frequently enough. A future adequate sociolinguistic research will correct and precise the suggested classification, and give detailed description of the situation.